

63.5(4Укр-4Рію) - 0

кр

С-12 **Федір САФОНІК**

Сварині

Федір САФОНІК

Євартині

ІСТОРИКО-ПУБЛІЦИСТИЧНИЙ НАРИС

018 664-f
Володимирецька
ЦСПШБ
Рівненської області

**Володимирець
2006**

Наймиліше мені в світі -
Там, де я родився,
Там я зріс, пізнав там Бога,
В школі там учився.

Деревце там кожне знаю,
І дуби старії,
Там пізнав я дні веселі,
Літа молодії.

Там і рибка веселенька
У річці гуляє,
А в садочку у вишневім
Соловей співає.

Село рідне, рідні ниви,
Як я вас не бачу,
То я тужу і сумую,
А часом заплачу...

(Автор невідомий)

Шановний читачу!

В тебе в руках — історія села Сварині. Села, яке весь свій історичний час існувало в ролі пасинка, будучи завжди залежним від сусідніх сіл. Воно страждало від різних реформувань в системі державної влади, його передавали з рук в руки, незлічені рази змінювали адресу. Воно пережило лихоліття всіх воєн, нашествя білогвардійців, поляків та інших завойовників. Були часи, коли його вважали неперспективним.

Однак Сварині вижили, вистояли — і відродилися. Сьогодні це село середньої величини, в якому зберігся живий український дух, не забуті дідівські традиції, які були властиві краю з глибини віків. Сварині -- це скарб поліського краю, скарб поліської глибинки.

Задум написати цю книжку виник ще в часи дитинства та юності. Я все своє свідоме життя прожив у Сваринях, душею відчуваю і знаю всі болі й страждання його жителів. Я по крупинці збирав розповіді старих людей, яких сьогодні вже нема серед нас. На моїх очах відбувалися всі повоєнні події, про які тут прочитаєш. Але в цій книжці я не збираюся характеризувати події з точки зору сучасного політиканства. Я всього лиш спробую подати їх без перекручень, дотримуючись принципів історичного об'єктивізму. І нехай ця книжка буде лише первістком досліджень історії свого краю.

Адже нація, яка не знає свого минулого, не має майбутнього.

Автор

Поліська глибинка

На Поліссі є багато місць, де сама земля голосом віків промовляє до нас, де минуле - близьке і дороге, бо в ньому збереглися всі звичаї і традиції, з нього пішов наш родовід. До таких сіл і належить село Сварині - маленька цяточка на карті України. Історія села є невід'ємною частинкою історії України, з її болями, муками і стражданнями.

Сварині розташовані на лівому березі річки Вирка -притоки Горині. В селі нараховується 211 дворів, проживає 750 чоловік, працює навчально-виховний комплекс "школа-садок", в якому навчається 140 учнів та 25 дітей дошкільного віку, є публічно-шкільна бібліотека з книжковим фондом 11638 книг, функціонує фельдшерсько-акушерський пункт, два магазини, буфет. Поруч села проходить автодорога Київ-Варшава, де знаходяться головні ворота села - автобусна зупинка для транспорту, що рухається в напрямках Кузнецовська, Рівного, Луцька, Бреста, Києва.

Автозупинка

Неподалік проходить залізниця Київ-Ковель, але до найближчої станції Антонівка - чотири кілометри. На півночі села - лісові угіддя Володимирецького держлісгоспу. Щороку туди поспішають люди на відпочинок: позбирати грибів, чорниць, журавлини, порибалити в Смузі та Вирці.

Назва села тісно пов'язана з його географічним положенням, з річкою Горинь та її лівою притокою Вирка. Хоча існує легенда, яка розповідає, що назва походить від слова "сваритися", а село бере свої витоки з Городця через постійні сварки між жителями Городища (так він тоді називався). Старійшини Городища довго не могли впоратися з любителями полаятися і нарешті дійшли висновку: треба розділитися. Це було в кінці п'ятнадцятого століття. Всіх затійників сварок вирішили відправити на човнах по річці Вирка вниз на вісім-дев'ять верст від Городища. Так і зробили: висадили їх на лівому березі річки. І прозвали відселенців сваринцями, а засноване ними село - Сваринями. Проходили роки, минали цілі століття, але назва села не мінялася, воно залишилося Сваринями й до наших днів.

Історія Сваринь є продовженням історії Городця -одного з найдавніших поселень північного Погориння. Вагомим підтвердженням того, що Сварині належали до Городця, є велика спільність діалектизмів, побуту, звичаїв та обрядів, властивих обом селам. Якщо за цими критеріями оцінювати найближчі сусідні села Велихів, Ромейки, Жовкинє чи Велике Вербче, то зразу стає очевидним, що люди, які там проживають, не мають нічого спільного з жителями Городця і Сваринь. Діалектична мова наших сіл однаково співзвучна з мовою мешканців Дубровиці. От свідчення того, що це селище, яке було головним адміністративним центром північного Погориння, наклало свій відбиток на формування культури і побуту інших населених пунктів.

Ще в X-XI ст. наш край населяли східнослов'янські племена дулібів. їхнє плем'я на той час відзначалось прогресивним розвитком господарства і культури. Основним заняттям було землеробство. Наші предки вирощували жито, овес, просо, льон та інші культури, розводили худобу. Допоміжними галузями були рибальство, бортництво і полювання.

Назва „Городець” походить від старослов'янського слова "город", Про Городець, а також про інші містечка над Горинню, згадується в 1 157 році в "Літописі Руському". Вже як село Городець згадується в 1492 році. Це була власність князя Олександра Гольшанського, який мав на Поліссі великі земельні угіддя: луги, ліси, пасовища. Пізніше всі ці багатства перейшли до князів Острозьких. Всі вони були тісно поєднані родинними зв'язками. Місто Городець було зруйноване в часи татаро-монгольської навали і як „град” в історії більше не згадувалося.

Спомин про Городець жив у народній пам'яті і передавався с. покоління в покоління. І вже пізніше в літописі "Волинська земля" згадується, що в 1654 році Богдан Хмельницький йшов зі своїм військом на Львів і зупинявся на перепочинок біля села Городець. Більшість істориків та краєзнавців припускають, що цей перепочинок був на березі річки Горинь, де зараз знаходиться відоме місце відпочинку "Тришава". Місцеві краєзнавці навіть показують дуб, під яким нібито відпочивав Б. Хмельницький.

Визвольна війна українського народу проти польської окупації в 1648 - 1654 рр.залишила багато споминів у пам'яті жителів Сваринь. За переказами старожилів та краєзнавців села, у жовтні 1654 році загін козаків із армії Б. Хмельницького рухався по відомому в той час тракту Клевань-Володимирець, що пролягав через Золото-лин, Степань, Городець, Сварині, Жовкинє.

Козацький дуб-велетень

По дорозі на Володимирець поблизу Сваринь загинуло троє козаків, яких поховали на сільському кладовищі.

Ці могили і досі збереглися, відрізняючись від інших низькими хрестами, витесаними з сірого каменю (місцеві ставили тільки дерев'яні хрести). За розповідями Бенедикта Чернецького, який прожив понад сто років, на цих хрестах було викарбовано прізвища загиблих та рік встановлення. На жаль, до нашого часу природа встигла знищити їх сліди. Свідченням того, що це могили визвольної доби, може бути могутній дуб-велетень, якому спеціалісти дають понад 350 років. Він, як міцний і кремезний запорожець, століттями охороняє спокій захисників Вітчизни.

За п'ять кілометрів від Сваринь, по дорозі на Володимирець, можна бачити велике болото, яке всі навколишні жителі добре знають і називають його Козацьким. За переказами старожилів, у 1654 році тут було глибоке озеро з гарним піщаним плесом. Загін козаків спинився на короткий перепочинок біля нього. І через якусь годину-другу двоє козаків утопилося в озері, а їх тіла не знайшли. З того часу люди почали називати озеро Козацьким. Пройшли століття, заросло, замулилось озеро, перетворилося в болото, але зберегло свою назву до днів прийдешніх.

Після поразки війська Б. Хмельницького у визвольній війні 1648-1654 рр. 30 січня 1667 року було укладено Андрусівське перемир'я, за яким Сварині залишилися у складі Польщі. Польська шляхта здійснювала політику соціального, національного і релігійного гноблення. У містах і великих селах створювалися католицькі парафії, будувалися римо-католицькі костьоли, насильно запроваджувалася польська державна мова у школах. Становище жителів Сваринь (і до того нелегке) ще більше погіршилося, люди щорічно виїжджали на Волинь, шукаючи собі заробітків.

В 1795 році відбувся третій поділ Польщі, внаслідок якого Сварині ввійшли до складу Російської імперії. Цього ж року було утворено Волинську губернію з центром у Новоград-Волинському, а пізніше - у Житомирі. Городець став центром "однойменної волості Луцького повіту. Перебування нашого краю у складі Росії не принесло покращення для Сваринь. Село залишилося у володінні того ж поміщика, який проживав у Городці і ще більше посилив кріпацькі повинності.

Городець став волосним центром, в якому збудували приміщення волосного управління (воно знаходилося на окраїні, в напрямку Сваринь). Там розміщувалась сільська управа, волосне правління, пошта і призовний пункт. У 1836 році за кошти парафіян неподалік від волосного управління було збудовано Свято-Миколаївську церкву, яка обслуговувала велику парафію (в тому числі й Сварині). Церква збереглася до наших днів, а приміщення волості було спалене на початку Другої Світової війни. Після завершення церкви за кошти держави звели школу та дім для священика (на місці кар'єру, де тепер сосняк). У Сваринях в цей час нічого не будувалося. Однак село росло за рахунок індивідуального будівництва, населення його сягнуло до 500 чоловік.

На початку XIX століття кріпаччина досягла свого апогею, селянам приходилося відбувати дуже багато повинностей своїм поміщикам. Крім поміщицьких, додалися ще й церковні повинності. Церква на той час володіла великими земельними наділами, обробіток яких ліг на плечі селян. За всі церковні послуги потрібно було відпрацьовувати: за хрещення дитини ~ два дні, за вінчання - п'ять, за похорони - два, за сповідь - один день.

Селяни жили величезними сім'ями по десять-п'ятнадцять чоловік у маленьких дерев'яних хатинах. Нерідко в одній хаті проживало троє поколінь людей. Причиною такого перенаселення була кріпаччина, закони якої не дозволяли людям залишити свого поміщика без викупу. Всі хати в селі були курними, тобто без димарів. Дим з печей виходив прямо в хату, а звідти на горіще через отвір у стелі, який після паління закривався спеціальною мішковиною. Хати обмазували жовтою глиною, лише стіни підбілювалися білою глиною. Спали на спеціальних дерев'яних полатах в декілька рядів: спочатку дід і баба, за ними батько-мати, далі одружені діти, а в кінці полу -- найменші діти. Часто бувало так, що взимку разом із людьми тримали й худобу та птицю.

Після скасування кріпосного права в 1861 році сваринівці отримали свободу "де-юре", але "де-факто" вона не була підкріплена: вся земля залишилася у попередніх власників. Селяни не мали змоги викупити свої наділи і продовжували обробляти землю поміщика.

Зубожіння і розорення селян проходило дуже швидкими темпами, щорічно в селі збільшувалася кількість безземельних людей. З кожним днем люди почали розуміти, що їх головним ворогом є багаті землевласники. Селяни стали вороже ставитися до багатіїв, стали на шлях свідомої боротьби з поміщиком: столочували своєю худобою панські сінокоси, крали панський ліс, палили панські стоги. До села почали доходити новини про революційні заколоти в Росії.

Революція 1917 року негативно вплинула на соціальний розвиток села. Більше двох років в селі тривало безправ'я - царське самодержавство впало, а нова влада ніяк не могла зіпнутися на власні ноги. За Україну точилися бої. Розруха в країні призвела до того, що люди більш як на 8 років забули про освіту і медицину.

На початку 1918 року в село прийшла страшна епідемія „іспанки“. Хвороба за 8 місяців охопила майже все село, померло більше 80 людей різного віку. Не було кому надати навіть елементарну медичну допомогу — не тільки в селі, але і в цілому регіоні. Люди падали як мухи. Священик городецької Свято-Миколаївської церкви заборонив проводити всі християнські обряди при похоронах: миття, обрядження, прощання і захоронення на сільському кладовищі. Померлих від „іспанки“ хоронили в тому одязі, який був на них, поряд із кладовищем у спеціально викопаній ямі. Січневі морози 1919 року спинили розгул „іспанки“. Причина зникнення цієї страшної інфекційної хвороби не відома. Одні говорили, що вона пропала через сильні морози, а священики переконували людей, що у всьому є сила Бога.

Людське горе не обмежалося епідемією „іспанки.“ За цією епідемією розпочалася епідемія тифу та малярії. За період 1917-1920 роки населення Сваринь зменшилося на третину.

Радянську владу в нашому селі було встановлено у січні 1918 року. Однак у березні цього ж року село захопили петлюрівці. У червні 1919 року частини Червоної армії визволили село від гетьманців. Впродовж 1919-1920 років село двічі захоплювали війська буржуазно-поміщицької Польщі - і двічі визволяли війська Червоної Армії.

Люди вже стомилися від перемін. Хоча за село не велися бої і ніхто не гинув, але лягали спати при одній владі, а прокидалися вже при іншій. Останнє визволення села від польських окупантів здійснили війська Червоної Армії у липні 1920 року, а у вересні того ж року Сварині остаточно окупували поляки. Окупацію було узаконено Ризьким мирним договором у 1921 році, за яким всі землі Західної України були передані Польщі. .

З вересня 1920 року по вересень 1939 року наше село перебувало під владою буржуазно-поміщицької Польщі. Польські власті запровадили на захоплених землях жорстокий військово-поліцейський режим. За ґрати було кинуте 3 мешканців Сваринь, учасників боротьби за Радянську владу. Всіх, хто висловлював незадоволення політикою польського уряду, ставили на поліцейський облік і строгий контроль.

Тяжке повоєнне економічне становище жителів села -розруха, голод, хвороби - погіршувалося збільшенням кількості податків, які встановлював польський уряд. Він послідовно здійснював політику колонізації, українців поступово звільняли з важливих посад у державних установах. Чотирьох жителів села звільнили з роботи на залізниці і виселили з казарм, які були на залізничному переїзді біля Сваринь. На їх місце призначили поляків і заселили всі квартири, де раніше жили українці.

У липні 1925 року сейм прийняв закон про парцелізацію й осадництво, на підставі якого підлягали викупу землі колишніх династій, казенні та занедбані землі колишніх російських поміщиків. Земля нарізувалася будь-якої площі і продавалася будь-кому. Однак наші селяни не мали змоги їх купувати і більшість парцел скупили поляки.

Внаслідок цього акта Сварині опинилися в кільці польських колоній: Залавище, Янівка, Паросля, Сернюкова, Сетківка, Крушево, Підлісища, Грабина. Особливо стало тяжко тим селянам, які мали сінокоси в урочищах Скорчин та Ворсин. До цих сінокосів потрібно було добиратися через угіддя поляків та казенний ліс. Поляки не пропускали людей через свої землі, часто влаштовували сварки, обзивали бидлом, хамами та холопами.

В 1928 році в урочищі Мутвиця було побудовано гаївку (лісництво), в якому жили лісники Вижинський та Чайкун. Ці люди тільки називалися лісниками, але насправді їм були надані великі права, зовсім не властиві лісникам. Сваринці прозвали лісництво „таможнею“, бо там перевіряли документи в кожного, хто йшов у ліс. Щоб назбирати грибів або ягід, треба було купувати квиток-дозвіл. За в'язку дров, зібрану без дозволу, селян судили і давали великі штрафи. Були випадки, коли стареньких жінок з хмизом лісники збивали з ніг, відбирали хмиз і штрафували.

Злидні і безправ'я на селі швидко посилювалися, тому що ціни на с/г продукцію були значно нижчими, ніж на промислові товари. Якщо в 1927 році селяни платили за новий плуг 160 кілограмів жита, то в 1935 - вже 270 кілограмів. Вартість пари взуття зросла відповідно із 100 кг до 205 кг збіжжя, а плата за працю щорічно зменшувалася. Якщо у 1928 році селянин на власних конях міг заробити за день 12 злотих, то в 1933 році за таку саму роботу він міг одержати лише 5 злотих. У Сварнях не було ніякого виробництва, де можна було б заробити на прожиття.

З кожним роком зменшувалися земельні наділи селян. Якщо в сім'ї було 5-6 дітей, то хліборобу доводилося ділити свій земельний наділ на 5-6 куцких частин. Кожна дитина одержувала вузьку смужку землі, з якої вже не можна було прожити сім'ї. Такі вузькі поля називали „волоками" (тонкий шнур). Господарі волоків ніколи не могли забезпечити сім'ю хлібом на весь рік, збіжжя вистачало ледь-ледь до різдвяних свят. А під весну діти з таких сімей ходили по хатах навколишніх сіл і просили милостині у багатих людей.

Гонитва за землею часто доходила до суперечок між рідними людьми, траплялися міжусобні бійки за землю, які часто закінчувалися смертю. Земля ставала мірилом людських цінностей, норм моралі. В селі були часті випадки, коли пристойні красиві молоді юнаки одружувалися з дівчатами-каліками - лише через те, що їхні батьки давали в посаг хороші земельні наділи. Серед юнаків села популярною була така пісня:

*„Якби сучка мала поле
І була багата,
Ми її любили б,
Хоч вона кудлата ".*

Наприкінці 1938 року в селі нараховував-лося 186 одноосібних господарств, які мали в середньому по 1,5-2 десятин землі за винятком кількох сімей, які мали досить великі наділи. Найбагатшими людьми в селі були Михайло Ісакович Кривко (Михалко) - на фото, Захар Мартинюк, Пелагея Сафоник, Ульянов Мельник, Петро Герасимович Кривко, Павло Вітюк.

Сім 'я Захара Мартинюка, 1942 рік.

Безземельні та малозабезпечені селяни працювали на залізниці, тертаку в Антонівці, служили батраками у поляків, залучались на сезонні сільськогосподарські роботи до заможних людей села та місцевих поміщиків Городця і Сваринь.

Бригада селян на ремонті залізниці, 1939 рік.

Місцевий поміщик

До 1939 року в селі був маєток пана Владзя Кедруся, який розміщувався на території сучасного господарського двору ДГ „Городецьке“. Зараз на місці маєтку поряд з конторою Сваринівського відділу зберігся природний пам'ятник - високий курган, покритий густими заростями бузку та кучерявими розлогими ясенями, а на північ від кургану ще ростуть свідки історії - кремезний панський каштан та декілька груш **(на фото)**.

До 1937 року пан проживав в старому будинку, а якраз перед початком другої світової війни сім'я переселилася в новий красивий дім. Дружина пана Ренета була сестрою городецького поміщика Каміла Пурбе. Коли Ренета вийшла заміж за В. Кедруся, брат по батьківському заповіту віддав їй у придане всі свої землі навколо Сваринь та 150 десятин лісу. Подружжя збудувало собі помістя в селі і переїхало на постійне місце проживання з села Гури, де Владзьо Кедрусь мав невеликий маєток.

В пана було 4 дітей: дочки Зося, Ядзя, Юлія та син Вітусь. Неподалік маєтку були панські господарчі будівлі: корівник, конюшня, свинарник. Кедрусь мав дуже гарну бричку (файєтон). і пару баских коней спеціально для парадних виїздів. їздовими в пана працювали наші жителі: Антипець Євтух Михайлович, пізніше - Кривко Іван Тарасович.

Селяни в період сезонних робіт працювали в пана, бо лише там можна було заробити живу копійку. Поміщик розраховувався із робітниками щоденно в кінці дня, і ніяких непорозумінь з оплатою не було.

У вересні 1939 року Кедрусь виїхав із Сваринь. Ось' як про це розповідає очевидиця моменту прощання пана із маєтком Сафоник Пелагея Сидорівна: „Пан з дружиною та всіма домочадцями вийшли із будинку, поставили сумки на сходицях, пан помолвився Богу, три рази поклонився дому, впав на коліна і поцілував землю. Всі сіли в карету і поїхали в бік Сарн “.

В маєтку та господарських будівлях залишилося все майно. Довідавшись, що пана вже нема, жителі Сваринь за декілька ночей все його багатство розтягли по хатах, а згодом і господарські будівлі розібрали. Один маєток залишився незруйнованим. Він ще декілька років служив як адмінбудинок; в роки окупації там розмістили українську школу. Після визволення села від німців в ньому була сільрада.

На фотографії бачимо першого секретаря сільради Ляшика Івана Петровича на ганку панського маєтку.

Панський будинок воїни УПА спалили уже після війни, за те, що в ньому розмістили сільраду.

Пройшли роки, виросло нове покоління, на місці маєтку залишився тільки курган. Відійшли у вічність люди, які знали пана. І лише у 2004 році в село заїхала машина з іноземними номерами, з якої вийшло троє людей, Місце, де був панський маєток, вони знімали на відеокамеру, потім розпитували перехожих про давні події. Серед прізвищ вони назвали і прізвище Сафоник Пелагеї Сидорівни, яка жила в хатині поруч.

Прибульці завітали до старенької в гості, щоб згадати старе. То були старша дочка пана Зося Кедрусь, її чоловік і католицький священик. Вони приїхали з Польщі, щоб вклонитися землі, на якій народилися, та відправити молебень за колишніх господарів. Пані Зося працює провідним лікарем в одній із польських клінік. Вона розповідала, що їхня сім'я після війни жила в багатьох країнах Європи, аж поки не осіла в Польщі. І пані Зося все життя мріяла відвідати землю, яка подарувала їй життя...

Сільська влада

В часи панування Польщі (з 1920 по 1939 рік) поштова адреса Сваринь була такою: Волинська губернія, Сарненський повіт, гміна Антонівка. В селі не було ні церкви, ні місцевого самоврядування. Лише від гміни в селі був уповноважений — солтис, який мав тут власний будинок- і видав усіма адміністративно-господарськими справами: вирішував спірні питання, організовував роботи по благоустрою села, відправляв юнаків до війська польського. Довгий час солтисом в селі був Моцик Василь Михайлович, пізніше — Кривко Артем. У 1939 році, після визволення Західноукраїнських земель і приєднання їх до Радянського Союзу, гміни припинили своє існування і радянська влада в кожному населеному пункті утворила сільради.

Першого жовтня 1939 року створена Сваринівська сільська Рада. Вперше за всю свою історію село отримало власне адміністрування. Жителі села дуже раділи цьому, бо вже не треба було ходити вирішувати свої справи в Антонівку.

Сільрада розмістилась у панському маєтку. Першим її

головою призначено Москалика Степана Касіяновича (приймак із Городця), а секретарем — Ляшика Івана Петровича, який вмів читати і писати українською та польською мовами. В 1940 році було проведено вибори депутатів. Головою сільради обрали Мороза Юхима Федоровича (Суса), секретарем залишився Ляшик І.П." Сільрада проіснувала до липня місяця 1941 року.

Але мирний розвиток села перервала Велика Вітчизняна війна. 5 липня 1941 року Сварині окупували німецькі загарбники. Старостою села німці призначили місцевого жителя Кривка Мусія Денисовича (Барана), а його помічником — Кривка Миколу Михайловича (Кузуна).

Представників влади від "перших совєтів" та старосту, призначеного німцями, -по звірячому вбили воїни УПА. Степана Москалика застрелили з рушниці, коли він виходив із хати Сафоник Меланії (Верчукової) (там збиралися вечорниці). Кривка Мусія та Кривка Миколу було закатовано у хаті Мороза Юхима Федоровича — разом із господарем та всією родиною. Цих людей знищили за утвердження радянської влади на селі. Перед смертю Кривко Микола Михайлович востаннє звернувся до односельців: *"Я вірю, що Україна буде вільною, але її збудує нове покоління українців, які не будуть шукати ворогів серед братів своїх, які зможуть організувати весь український народ за незалежну Україну"*.

13 січня 1944 року село було визволене від німецько-фашистських окупантів — якраз на Щедрий вечір. очевидці розповідають, що німці в білих обірваних халатах величезними колонами йшли на Захід поза селом, були дуже безсилим і не чинили ніякого опору. Через годину-дві після їх відступу в село увійшли радянські солдати, яких люди зустрічали з хлібом і сіллю, обнімали й цілували. Всі кричали: "Ура! Війна скінчилася!".

Під осінь 1944 року в селі відновила діяльність Сваринівська сільська рада. Першим повоєнним головою сільради був Сафоник Василь Зіновійович, який змушений був переїхати в Антонівку, де розміщався гарнізон радянських військ, призначений для охорони життя активістів радянського управління.

Голова сільради В.З. Сафоник, 1944 рік.

Майже цілий рік він прожив в Антонівці і звітти керував сільрадою. На початку 1946 року Сафоник В.З. змушений був залишити посаду голови і переїхав до своїх двох неповнолітніх дочок, які самотою жили в селі. Після цього сільраду очолив Кривко Данило Кузьмович.

1947-1950 роки ввійшли в історію села як найтяжчі й найстрашніші. Люди відчули страшний тягар тоталітарної системи. Розпочалося вишукування ворогів, куркулів, вивезення їх до Сибіру, винищення воїнів УПА. Часто люди жахалися. З лісу вивозили тіла розстріляних юнаків, вішали їх на спеціально зроблених шибеницях у центрі села, зганяли всіх мешканців села — щоб люди дивились і знали, що їх чекає, якщо будуть виступати проти радянської влади.

В кінці 1947 року розпочалася колективізація, яка залишила за собою сліди обману, здириництва та глуму над людськими долями. Людей не переконували, а насильно заганяли в колгоспи: ламали пальці в дверях, били - аби лише написав заяву.

На кінець 1948 року колективізація була завершена, лише один Степан Савосятин (Деркач) не вступив у колгосп. До 1950 року він був одноосібником, а під осінь у нього забрали весь город, розібрали хату і вивезли її в райцентр. Він залишився під відкритим небом, і був змушений переїхати у

кіровоградську область, де все-таки мусив іти у колгосп. Як кажуть, проти чого боровся, на те й напорвся.

В 1950 році пройшло укрупнення сільрад, в результаті якого до Сваринівської сільради приєднали село Веліхово. На виборах 1951 року головою сільради було обрано Ярину Йосипівну Мельник, а секретарем - Микиту Степановича Стояна. Сільська рада тоді не мала свого приміщення, селилася в орендованій хаті Кліма Бірюка. З 1.10.1951 до кінця 1952 року головою сільради був Голуб Василь Володимирович. Далі, до вересня 1953 року, головував Василь Зіновійович Сафоник (пішов на пенсію), потім - Василь Никифорович Ковальчук (менше ніж через рік перейшов у Великий Жолудськ головою колгоспу), за ним - Василь Іванович Антонюк. В кінці грудня 1956 року до роботи приступив новий голова сільради - Іван Якович Рижий, каноничанин, який працював до грудня 1957-го. За ним сільським головою був Антон Микитович Салівоник з Чакви.

На фото далі: приміщення сільради, 1944-50 рр.

З квітня 1959 року по всій Україні почалося чергове укрупнення сільських рад, внаслідок чого Сваринівську сільську раду було остаточно ліквідовано. Сварині і Веліхів приєднано до Городецької сільської ради, головою якої залишився колишній голова Іван Петрович Володько, секретарем - Антон Салівонік. І з того часу, майже півстоліття, наше село існує на правах пасинка. Його остаточно перевели у бригадне село, а потім - у неперспективне, що пагубно вплинуло на розвиток його соціальної інфраструктури.

Село в повоєнні роки

Довготривала окупація наших земель Польщею та німецько-фашистськими окупантами довели село до страшного й жалюгідного стану. Соціальний і культурний розвиток села відкинули на багато років назад. За всіма показниками воно стало таким, як було на початку 19 століття. Біднота, голод, хвороби, безкультур'я стали основними ознаками сільського побуту. Та й зовні Сварині були непривітними: маленькі приземкуваті дерев'яні хатинки, обірвані солом'яні стріхи, небілені стіни, повалені тини, вузькі брудні вулички. Всі хати були однокамерними, мали одну кімнату і сіни. Часто до хати прибудовували різні господарські підсобки: вустебку, кліть, повіть, дровітню, сарай. Будівля нагадувала довжелезного поїзда.

В 1945 році в селі налічувалося 180 дворів, з яких лише 4 хати були на дві кімнати. Але й ці хати, криті солом'яною або очеретом, не мали підлоги. Стріха з очерету вважалася найкращою і довговічнішою. До нашого часу збереглися декілька фотографій тогочасних будівель.

Повоєнні будівлі

Війна забрала майже всіх працездатних чоловіків. В 1946 році в селі було всього 32 чоловіки на 180 господарств. Вся тяжка і непосильна праця звалилася на плечі жінок і дітей. Дуже скрутне становище було з одягом та взуттям, яке виготовляли вручну. Жінки та молоді дівчата навчалися плести постолы, косити сіно, орати поле, вправлятися з тягловою худобою. Щорічно селяни кращі землі засівали льоном та коноплями, розводили багато овець. З ранньої осені до весни жінки пряли льон, коноплі та вовну, потім ткали з пряжі полотно та сукно. Чи не в кожній хаті стояв ткацький верстат, на якому ткали декілька кросен (на різні види полотна).

Літом полотно золили, далі розстеляли на березі річок, канав або просто на траві і декілька разів на день поливали водою — для вибілювання. Сукно товкли в ступах, або везли до спеціальних майстерень щоб зваляти. З визолоного полотна шили сорочки та штани, прикрашали їх вишивкою та мереживом, а з сукна справляли піджаки, свитки, літники, штани-галіфе, шарфи, крайки, покривала тощо.

Щоосені різали молодняк худоби. М'ясо засолювали на зиму, з шкіри шили кожухи. Жіночі фарбували у темно-коричневий колір за допомогою кори дуба та крушини, обшивали орнаментом із кольорових ниток.

Основним матеріалом для виготовлення взуття була молода кора лози, в'яза та липи, через що в селі до наших днів росте багато цих дерев. Лико було найкращим матеріалом для постолів, м'яким і еластичним. Постолы тримали на свято. У війну розпочали виготовляти взуття з автомобільної гуми.

Одяг селян після війни, 1944-1959 рр.

В заможних селян ще залишилися чоботи часів царської Жителька Сваринь Юхима Максимівна Сафонік розповідала, що в її дідуся зберігалося аж дві пари таких чобіт. Сам дід їх не носив, а позичав

для вінчання молодих пар. Літньої пори дозволялося брати чоботи до церкви, але всю дорогу їх несли на перев'язі на плечах, взуваючи аж перед самісіньким храмом. Восени, взимку та навесні чобіт не взували - щоб на довше вистачило. Від снігу до снігу ходили босоніж. Шкіра на ногах часто тріскала і кровоточила, тож доводилося сидіти дома, аж поки ранки не загояться.

Діти в післявоєнний період

Взимку обмотували ноги онучами, під них підкладали волосінь (м'яка лісова трава), взували постоли, а онучі обмотували волоками, витканими із конопель. Так тяжко жили у всі воєнні роки. В кінці 47-го року розпочалася колективізація. Люди не могли собі уявити, як це можна забрати всю землю у селян? На чому ж він буде господарювати і як жити далі без землі? Робили все можливе, аби не вступати у колгоспи або хоча б здати не весь реманент та тяглову худобу. Селяни розбирали плуги, борони, косарки і ховали їх у лісах, по болотах або закопували в землю. Тяглову худобу різали на м'ясо.

В колгосп тягнули силою та обманом. Сафоник Юхима Максимівна розповідала, як до неї прийшли два представники нової влади ("ястребки") перевіряти, чи вона сплатила всі податки. Вони попросили жінку розписатися у відомості про здачу м'яса. Коли жінка це зробила, виявилось, що вона підписала заяву на добровільний вступ до колгоспу. Так поступали з багатьма.

Для організації колективних господарств потрібні були грамотні люди.

На кінець 1948 року колективізація в селі була закінчена. Черговим завданням радянська влада поставила організацію колективних господарств. Для цієї роботи потрібні були грамотні люди і ділові господарники, яких не вистачало в селі.

Першим організатором колгоспу став Гладюк Прокіп Матвійович, який навіть не міг власноруч написати заяву. Проте він був грубим і нахабним чоловіком, міг будь-кого зламати морально і фізично. В той переломний момент Прокіп Гладюк виконав певну позитивну роль, бо не зважав на перепопи і сміло виконував усі вказівки зверху.

Однак в певний момент він вичерпав себе як нахрапистий організатор і головою призначили Павла Мілецького, більш стриманого і врівноваженого. Цей голова попрацював півроку. Але ніяких зрушень на краще в колгоспі не сталося, оскільки Мілецький не мав ніякої освіти та організаційних здібностей.

Після нього головою призначили спеціаліста сільського господарства Антона Михайловича Шарая, направлено в наш район із східної України. Як фахівець, він зумів дещо зробити в утвердження колгоспу: створив бухгалтерію, організував дві бригади, чотири ланки і т.д. В 1949 році він одружився на місцевій дівчині Мелани Тарасівні Мороз і збирався постійно жити у Сваринях. Проте незабаром змушений був залишити розпочату справу через те, що не склалися нормальні відносини із керівництвом райкому партії. Він виїхав до себе на Кіровоградщину, де й

прожив усе життя. Після А.М. Шарая головою колгоспу призначили Федора Кухоцького із Ромейок, який ,побувши короткий термін, нічого не зумів зробити і був звільнений.

Дуже часті реформи в організації колгоспів, що проводилися урядом на Західноукраїнських землях, нестача кваліфікованих кадрів на місцях не дали бажаних результатів. Село тупцювало на місці, індивідуальні господарства були остаточно розорені, кращих господарів села розкуркулили і вивезли в Сибір.

В 1947-] 948 роках у Сваринях був голод, відібрані у селян землі ніким не оброблялися. По селах ходили голодні діти і просили їсти. Люди почали пекти хліб із жолудів, полови або мерзлої картоплі, яку збирали після зими на полях. Літо 1948 року принесло деяке полегшення: всі кинулися до лісу, який виручав плідним урожаєм ягід та грибів. Ніхто із старожилів не пам'ятав, щоб їх так багато коли було. Гриби росли з ранньої весни до осінніх заморозків, люди носили їх мішками, їли свіжими та заготовляли на зиму. Насушували навіть по десять мішків грибів. Діти кинулися до лісу по ягоди, які теж сушили про запас. До зими 1949 року люди вже трохи підготувалися: запасли грибів, ягід, диких грушок та яблук, заготовили цілі засіки жолудів та вдосталь сіна для худоби.

Уряд, стурбований малорезультативною колективізацією, видає ще один циркуляр, де сказано, що єдиним виходом із даної ситуації буде укрупнення колективних господарств, яке дасть змогу сконцентрувати в одному місці кращі кадри та створити матеріальну базу. З] січня 1950 року . рішення уряду було втілено в життя - колгоспи у Сваринях і Веліхові ліквідували і приєднали до колгоспу ім. Молотова, що в Ромейках. Сваринівського голову колгоспу В.В.Голуба призначили головою об'єднаного ромейківського господарства. Три роки проіснувало воно, але ніяких зрушень в господарських справах не було. В 1953 році його знову реорганізують і утворюють три колгоспи: імені Шверника у Сваринях, «Зоря комунізму» у Веліхові та ім. Молотова у Ромейках. Головою новоствореного колгоспу у Сваринях було призначено Швеця Федора Степановича, жителя Канонич, який до цього працював інженером-землепорядником Володимирецького райвиконкому.

Фото Ф.С Швеця, 1959 рік.

Федір Степанович виявився дуже здібним організатором та вмілим господарем, Люди швидко помітили і здібності нового керівника, і його ставлення до людей, повірили йому і по-справжньому взялися за створення свого колгоспу.

Господарство росло і зміцнювалося не по днях, а по годинах. Вже в 1954 році було засіяно всі землі колгоспу, вперше посіяно 30 гектарів льону. Урожай збирали толокою, від старого до малого. Все до колосочка, до зернини було зібрано вчасно і без втрат. Вперше за час існування колгоспу людям на трудодень дали по 800 г. зерна і заплатили гроші за вирощення і обробіток льону.

В колгоспі швидкими темпами йшло будівництво господарських приміщень. Господарчу базу за два' роки перенесли із центру села на місце, де тепер тваринницька ферма ДГ „Городецьке". Приміщення контори в центрі реконструювали під школу. В 1955 році колгосп побудував свою електростанцію, яка дала змогу електрифікувати всі оселі та вулиці. В конторі колгоспу, сільраді, школі, клубі запрацювали телефони, а в помешканнях - гучномовці. На господарському дворі запрацював млин, пилорама, лазня та льонопереробний цех. Всі технологічні процеси з обробки льонотрести проводились на місці, волокно сортувалось і відправлялось в контору «Заготльону», яка знаходилася в Антонівці. Колгосп отримував з цього хороші прибутки, які йшли на розширення господарства та соціальної сфери села.

За період 1954-1958 років понад 60% жителів побудували собі нові просторі будинки, в яких вже було по дві великих кімнати з підлогою. Хати почали крити дранкою, гонтою, черепицею та жерстю. Соціальний розвиток села відчутно стрибнув уперед. В 1956 році в селі було відкрито клуб, пологовий будинок, дитячий садок, буфет, універсальний магазин. Такого швидкого розвитку соціальної сфери старожили не пам'ятали.

Колгосп ім. Шверника став займати передові позиції в районі з усіх галузей сільськогосподарського виробництва. В числі кращих господарств Сваринівський колгосп неодноразово був учасником виставки досягнень народного господарства (ВДНХ) у Москві, нагороджувався грамотами, преміями і медалями.

Молодого, енергійного і здібного керівника примітили в райкомі і вирішили перевести його на підняття відсталого й занедбаного колгоспу ім. Калініна, що в Каноничах. Сваринівці з обуренням зустріли звістку про переведення їхнього голови в інше село і одразу ж послали делегацію з протестом в райком партії. Однак рішення райкому було остаточним.

В 1958 році Швеця Ф.С. переводять в Каноничі, а в

Сварині призначають нового голову - Жукова. Сім'я його проживала в райцентрі, він приїжджав на тиждень у Сварині. а шовихідні їхав до сім'ї. В цьому ж році змінюють назву господарства, тепер це колгосп «Україна».

З приходом нового голови почався зворотний процес -падіння виробничих досягнень. В райкомі партії дуже швидко зреагували на негативний стан справ, закріпили за господарством найдосвідченішого інструктора райкому партії для надання допомоги молодому керівникові. Однак колгосп продовжував втрачати свої досягнення. Райком партії вбачав, що головним порятунком для Сваринівського колгоспу буде приєднання його до найсильнішого на той час в районі колгоспу ім. Сталіна у Городці.

В 1959 році «Україну» приєднали до колгоспу ім. Сталіна. В цей же рік було ліквідовано Сваринівську сільраду і приєднано її до Городецької. 1959 рік став чорною, болючою плямою в історії села: йому надали статус «бригадного села», до якого через десять років городецькі керівники додали ще одне слово: «неперспективне бригадне село».

З перших днів приєднання Сваринь до Городця тодішній голова колгоспу ім. Сталіна Блажко Антон Федорович разом із своїм активом розробили чіткий план розорення господарства с. Сварині. Вже за перший рік господарювання закрили і демонтували пилораму, млин, баню, ліквідували автогараж, мотивуючи тим, що для одного колгоспу достатньо таких об'єктів і в Городці.

В наступні роки розпочався наступ на розорення соціальної сфери села: реорганізація пологового будинку у медпункт, закриття сезонного дитячого садочка, скорочення телефонного зв'язку (на все село залишився один телефон), ліквідація освітлення вулиць села. Заборонили навіть відведення колгоспних земель під індивідуальне будівництво для селян.

За два роки було повністю ліквідовано вівцеферму, скорочено у два рази поголів'я свиней, у півтора рази - дійного стада, а молодняк великої рогатої худоби майже весь забирали дорошувати у ' Городець. Зерно, вирощене у Сваринях, теж забирали туди. Впродовж трьох років у Сваринях не велося ніякого будівництва, лише розбирали об'єкти колишнього колгоспу. Село свідомо підтягали до статусу «неперспективного». Такий процес спустошення тривав до I березня 1961 року.

З 1 березня 1961 року колгосп ім. Сталіна було реорганізовано в радгосп «Городецький» і Сварині залишилися у складі радгоспу під назвою «Сваринівський відділок №3». Радгосп був підпорядкований «Главку науки», що знаходився в Києві. Утворення радгоспу сприяло відновленню тих позитивних тенденцій розвитку Городця, Веліхова і Сваринь, які були раніше, до об'єднання.

Створенням радгоспу займалися науковці Шубківської дослідної станції, які з перших днів поставили всі три села у рівні права трьох рівноправних відділків. Впродовж 1961-1963 років науковці вивчали стан природних можливостей кожного села, складала карти ґрунтів, визначали доцільність і рентабельність вирощування тих чи інших

сільськогосподарських культур для насіннево-елітного матеріалу всієї області. Радгосп відокремили від усіх господарств району та позбавили райком партії права втручання в його господарські, кадрові і планові справи.

За перший рік існування господарства було направлено всіх головних спеціалістів: агронома, зоотехніка, бухгалтера, ветлікаря, інженера. Це були люди, які мали досвід роботи і могли забезпечити наукове керівництво певною галуззю. Пряме призначення кадрів без погодження райкомом партії керівництво райкомом партії сприйняло з негативними емоціями, проте обком партії швидко розставив все по своїх місцях, і в майбутньому підбір та розстановку кадрів у радгоспі здійснювала Шубківська дослідна станція.

Селяни відчули помітно зменшення чиновницького тиску районного та місцевого масштабу. Для Сваринівського відділку запланували вирощувати сортове насіння картоплі та льону, які з часом почали займати основні площі відділку. У Сваринях сконцентрували основну тваринницьку базу, оскільки тут було найбільше природних випасів та луків.

В селі швидкими темпами вели будівництво тваринницьких приміщень, розбудовано зерносклад, встановлено АВМ, завезено техніку для очистки, сушіння і подрібнення зерна. За три роки існування радгоспу було відбудовано все те, що керівники колгоспу ім. Сталіна встигли розтягти.

Великим поштовхом для піднесення трудової активності людей було введення внутрішньогосподарського розрахунку у відділках радгоспу та організація трудового суперництва у всіх підрозділах господарства. Держава особливу увагу приділяла розвитку радянських господарств, в радгосп надходило дуже багато мінеральних добрив, щорічно оновлювалась техніка. Були роки, коли наш радгосп отримував більше половини міндобрив, які йшли на господарства району. Велика увага приділялась рекультиватії, меліорації та оновленню земель.

На фоні району швидкими темпами зростала урожайність всіх сільськогосподарських культур, систематично піднімався рівень зарплати робітників. Сварині стали справжнім маяком сільськогосподарського виробництва, зокрема по вирощуванню льону.

Ланкова льонарської ланки Кривко Олена Євтухівна з року в рік досягла найвищої віддачі льонарського гектара в районі та в області. В 1971 році вона була удостоєна найвищої державної нагороди - ордена Леніна.

Обробіток льону, 1959 рік.

Справжнім майстром, вмілим організатором виявився Левченя Михайло Максимович, який у той час очолював Велихівський відділок №2. Він неодноразово виходив переможцем серед підрозділів радгоспу. У Велихово їхали люди за досвідом з усієї області. За сумлінну працю Левченя М.М. нагороджувався різними державними нагородами: орденом «Октябрьской Революции» та «Знак Почета», медаллю «За трудовую доблесть».

На фото: *керуючий відділку № 2 М.М. Левченя*

Понад тридцять років очолювала льонарську ланку Мартишок Ярина Яківна, яка зуміла сформувати навколо себе такий колектив однодумців, якого не могли перемогти ні одна із 16-ти ланок радгоспу. В усіх трудових справах завжди була першою ланка.

Пайка Ярини Яківни Мартинюк. Перша зліва - ланкова.

В 1977-1978рр у Сваринівському відділку було проведено величезний об'єм меліоративних робіт - осушено всі болота та природні луки, очищено від чагарників занедбані землі, зарівняно всі кар'єри та окопи періоду-війни. Дякуючи меліорації, відділок одержав понад 400 гектарів додаткових посівних площ, було створено показове поливне пасовище для випасання худоби. Перші 3-5 років осушені землі давали хороші врожаї зернових та кормових культур, що дало змогу швидкими темпами збільшувати поголів'я худоби.

Проте меліоровані землі не довго радували врожаєм, бо керівники радгоспу не приділяли належної уваги проведенню рекомендованих агротехнічних заходів. Канали

почали замулюватися, заростати кущами, шлюзи виходили з ладу, дренажна система завалювалася — але нікого це не обходило. Рівень ґрунтових вод став нерегульованим, знову почали відроджуватись болота.

Сьогодні наслідки меліорації плачевні, бо в результаті осушення назавжди зникли величезні площі природних, луків, на яких люди збирали по два укоси запашної трави. Не стало відомих в селі сіножатей: Камениці, Мутвиці, Тішави, Рожка, Підсмуги, Сельського, назавжди зникло глибоке і красиве озеро біля сільського кладовища. На його місці тепер невеличке болото та зарослі лозових кущів. Але в пам'яті народній залишилася легенда про озеро, яка передається з покоління в покоління.

Легенда про озеро

...На високому пагорбі на півночі Сваринь стояв красивий храм. Між селом і церквою розкинулося кладовище, славлячись красою та екзотичною рослинністю. Там росли стрункі сосни, кремезні дуби та безліч кущів. Храм стояв на найвищій місцині і далеко, далеко було його видно. Особливо гарно і цікаво тут у дні престольних свят: сюди збиралися люди з усіх окраїн — зустрітися з близькими чи знайомими, помилуватись краєвидами села. Крім прихожан, тут збиралися сотні жебраків, сліпих старців, торговців, музикантів та просто народних умільців.

Одного разу в день престольного свята сюди прийшов сліпий чоловік, вірний Богу. Прк підході до церкви старець зачепився за камінь, спіткнувся і тяжко упав. Падаючи, він промовив до Бога: «Боже, перетвори це місце в озеро». Бог почув цей тяжкий стогін і задовольнив його прохання. Після свята церква почала потроху входити в землю, а круг неї бралася вода. Скоро люди побачили: між двома пагорбами утворилась глибока западина з чистою джерельною водою, а посеред водяного плеса ще довго виблискував позолочений хрест.

Озеро проіснувало близько чотирьох століть, воно гарно вписалося в сільський пейзаж. І лише в 1978 році воно так само загадково зникло, як і появилось.

Радгосп «Городецький» згодом перейменували у дослідне господарство «Городецьке», яке носить це ім'я до наших днів. Вже більше десяти років його очолює молодий і енергійний керівник Василь Михайлович Василюк (на фото), що народився і виріс у Сваринях. Завдяки його ентузіазму, організаторським і діловим здібностям господарство продовжує здійснювати своє головне стратегічне призначення - забезпечує господарства області елітним насінням зернових культур. Тут проводиться чимало експериментів за рекомендаціями Шубківської дослідної станції.

У Свариніському відділку почалися досліді по вирощуванню м'ясної породи великої рогатої худоби за новітніми сучасними технологіями. Господарство також має великий досвід у вирощуванні хмелю (за підтримки державних програм).

Через те, що господарство і надалі залишається державним, його землі не розпайовуються. Селянам усіх трьох відділків надають землю в оренду для ведення підсобних господарств у межах встановлених норм. В користуванні селян — 46 колісних тракторів, понад 95 коней, 11 легкових автомобілів. Майже у всіх господарів є своя техніка для обробітку земель та збору урожаю. Село будується, розростається і набирає сучасного вигляду. За останні роки в селі побудовано двохповерхову школу, молитовний будинок, медпункт, магазин, проведено реконструкцію клубного приміщення. Центр села сьогодні має привабливий вигляд.

Центр села сьогодні.

В селі створено всі умови для потреб населення: школа, дитячий садочок, сільська АТС, клуб, медпункт, публічно-шкільна бібліотека. Сільський голова Кузьмич Лідія Михайлівна приділяє велику увагу збереженню всіх закладів соціальної сфери села. За її сприяння за останні п'ять років зроблено капітальний ремонт даху школи, медичного пункту та спортивного залу, замінено покрівлі в котельні та електропідстанції школи. В 2005 році було завершено євроремонт клубу, після якого він став закладом культури в повному розумінні цього слова.

Розвиток освіти

До окупації західноукраїнських земель панською Польщею (вересень 1920 р.) в нашому селі не було школи. Всі діти навчалися в Городецькому однокласному початковому училищі. В 1921 році місцеві польські власті вирішили відкрити у всіх селах Городецької парафії школи з єдиним управлінським центром в Городці. На базі початкового училища було відкрито семикласну публічну

повшехну школу, а в Сваринях на правах філіалу - чотирьохрічну публічну повшехну школу. Директором школи в Городці було призначено молодого енергійного випускника Варшавської педшколи Михайла Тучапського, який проживав з дружиною та дітьми у школі, що була, на Лисосі. Тучапський керував філіями школами у селах Сварині, Веліхово та Ромейки. Через це на всіх документах учнів Сваринівської школи стоїть печатка Городецької школи, хоча фактично діти навчалися у Сваринях. Точної дати і року відкриття школи назвати не можна: вона, то відкривалася, то знову закривалася. Восени діти приходили до школи, а з настанням зими залишали її через нестачу одягу і взуття.

В школу мали змогу ходити одиниці, які йшли в Городець продовжувати навчання. Так було до 1923 року. У 1923-1924 навчальному році школа запрацювала круглорічно в хаті Савостяника Івана (по вуличному -- Олексіївська хата). Тут вона була два навчальні роки.

В 1925 році сини господаря розділились на дві сім'ї, і одна з них перейшла жити в хату, де була школа. Знову школа припинила своє існування на два роки — аж поки не заключили договір на оренду кімнати під школу з місцевим євреєм Мевшою.

1926-1927 навчальний рік школа розпочала в хаті Мевши. Цього ж року в школу було направлено молоду вчительку Чижевську Ганну Войцехівну. Вона працювала і жила в приміщенні школи до 1939 року і зробила великий вклад у її розвиток та зміцнення.

Вчителька добилася сталого контингенту учнів шляхом надання бідним сім'ям матеріальної допомоги, вела дохідливу роз'яснювальну роботу про важливість та необхідність освіти. Вона була другом, порадником і лікарем для селян. За час її перебування в селі більша половина дітей закінчували повний курс чотирьохрічної школи. А кращі учні — Городний Борис, Вітюк Василь, Кривко Василь та інші — закінчили Городецьку школу, після якої вступили в педучилище. В 1939 році Ганну Войцехівну переводять в Городець, де вона пропрацювала до 1941 року. В період окупації німецькі загарбники її, вже немолоду, вивезли на роботи в Німеччину. Після цього назавжди порвалися зв'язки із вмілим педагогом і першим організатором школи в селі.

В 1939 році нова радянська влада відкрила школу в селі. З Київщини в Сварині направили молоду випускницю

Київського педучилища Катерину Тарасівну Хищенко. Вона пропрацювала в нашому селі до початку війни. В 1941 році була вивезена до Німеччини з молоддю навколишніх сіл, далі її доля невідома.

В період німецької окупації керівниками УПА була створена Українська національна школа, розміщена в панському маєтку. Вчителем там працював Борис Павлович Городний, який загинув від рук німецьких окупантів під час будівництва пам'ятника жертвам УПА в селі Городець. На цьому існування національної школи припинилося аж до 1945 року.

В 1946 році школа відновила свою роботу. Розмістили її в декількох селянських хатах, господарів яких вивезли до Сибіру. Першими організаторами школи в післявоєнний період були Кривко Василь Артемович, Росовська Парасковія Федорівна, Чернецька Стася Олександрівна, Барановська Галина Якимівна, та інші. До нашого часу в селі ще збереглося дві хати, в яких розміщувалася школа

Школа в 1944-1950 рр.

В 1956 році колгосп передав під школу приміщення колишньої контори, в якій було обладнано три класні кімнати і вчительську. Тут початкова школа була до 1980 року. З 1 вересня 1981 року її реорганізували у восьмирічну, і навчальний рік вона розпочала у новому добротному приміщенні, найкращому шкільному закладі в районі на той час.

Сучасна школа

Першим директором школи було призначено мене. Я пробув на цій посаді 24 роки, а з 1 вересня 2004 року перебуваю на заслуженому відпочинку.

За 25 років в школі сформувався дружний стабільний колектив педагогів-однодумців, здатних вирішувати будь-які питання в галузі освіти. За час існування нашої школи її не покинув жоден вчитель (за винятком переведених на посади керівників в інші школи району).

Школа стала справжньою кузницею керівних педагогічних кадрів для району. У нас пройшли першу свою педагогічну загалку: Лопоша Ярослав Миколайович - директор Велихівської школи, Сернєж Ганна Федорівна - директор Городецького ліцею, Чекан Галина Яківна - заступник директора Городецького ліцею, Валюшко Наталія Петрівна - директор школи м. Кузнецовська.

Педколектив школи, 2001 рік

Жителі нашого села схвально відгукнулися на безкоштовний доступ до середньої та вищої освіти, який став можливим після приєднання Західноукраїнських земель до СРСР. Хоча в Сваринях в той час була лише початкова школа, але це не стало завадою для продовження навчання. ДІТИ з Сваринь навчалися в середніх школах Володимирця і Сарн, а трохи згодом - і в Антонівці.

В 1958 році відбувся перший випуск школи. Серед перших учнів школи були Сафоник Петро Федорович, Кривко Степан Васильович, Кривко Катерина Іванівна та ін. А Василь Артемович Кривко перший у селі здобув вищу освіту. Всього за післявоєнні роки вищу освіту з різних спеціальностей здобули 92 чоловіки (кожний восьмий житель села має диплом вузу).

Сьогодні я з гордістю представляю список своїх видатних земляків, які працюють в різних куточках нашої країни:

1. **МАРТИНЮК Петро Степанович** – голова Володимирецької райради;
2. **СЕРНЮК Ганна Федорівна** - директор Городецького ліцею;
3. **ВАЛЮШКО Наталія Петрівна** - директор Кузнецовської СШ №3;
4. **ВАСИЛЮК Василь Михайлович** - директор дослідного господарства «Городецьке»;
5. **САФОНИК Наталія Федорівна** - директор Томашгородської школи №3 Рокитнівського району;
6. **САФОНИК Ірина Федорівна** - заступник начальника відділу освіти м. Підгайці

Тернопільської області;

7. **САФОНИК Лідія Михайлівна** - доктор філософських наук, професор Львівського лісотехнічного університету;

8. **САФОНИК Віктор Григорович** - начальник Корецького райвідділу міліції;

9. **ЛЯЩИК Галина Володимирівна** - заступник директора Рафалівського медичного ліцею;

10. **ЛЯЩИК Наталія Володимирівна** - заступник

директора Антонівської о ліцею;

11. **САФОНИК Андрій Федорович** - директор НВК с.

Сварині;

12. **САФОНИК Іван Васильович** - генерал Російської армії;

13. **САФОНИК Віктор Петрович** керівник відомої агрофірми в Черкаській області;

14. **КРИВКО Михайло Оверкович** голова КСП «Дружба», що в с. Довговоля;

15. **КРИВКО Павло Миколайович** - заступник начальника відділу міліції м.Сарни;

16. **КРИВКО Степан Васильович** - вчитель фізики СШ №12 м.Рівне;

17. **КРИВКО Катерина Іванівна** - викладач медучилища м. Львів;

18. **МАРТИШОК Володимир Степанович** - лікар Ємільчинськоїрайлікарні Житомирської області;

19. **САВОСТЯНИК Ольга Іванівна** -- вчитель СШ №2 м. Ківерці.

В тяжкі повоєнні роки люди, як виноградна лоза до сонця, потягнулися до науки. Сьогодні більше 30 наших односельчан працюють вчителями в школах району, 15 чоловік трудяться медиками, 12 - спеціалістами сільського господарства.

Школа впевнено крокує в майбутнє. Крім навчально-виховної роботи, в її стінах проводяться різноманітні позакласні виховні заходи і вечори відпочинку, спортивні змагання, зустрічі з відомими людьми нашого краю, випускниками школи і т.д.

У 2005 році відбулася зустріч з письменниками нашого краю. І відомий письменник-гуморист Леонід Куліш-Зіньків (**на фото внизу**) на згадку про цю зустріч склав пісню «Сваринський вальс», музику до якої написав харківський композитор Микола Ведмедера.

Сваринівський вальс

Небо синє, далі сині,

Гомонять гаї,

Ой, Сварині, ви, Сварині,

І Дорогі мої.

Квіти росами умились,

А в душі - тепло.

Ми сварились і мирились,

Всякого було.

Бачу очі, мов озерця,

Добрі і ясні

Притулись до мого серця

І повір мені.

Небо синє, далі сині,

Тихий сум дібров

Лине пісня про Сварині

Й про мою любов...

Війна у долях людських

. У липні 1941 року Сварині окупували німецькі загарбники. 76 жителів села мобілізували в ряди Радянської армії, 44 з них загинули в ході воєнних дій у різних куточках Європи. Могили наших земляків розкидані в країнах Балтії, у Білорусії, в Польщі, в Німеччині. В 1967 році в честь 50-річчя і Дня Перемоги в селі побудовано обеліск Слави (на фото), на якому викарбовано прізвища наших славних захисників Вітчизни. Біля його підніжжя ніколи не в'януть, живі квіти. їх кладуть молоді пари в день свого вінчання, школярі в дні свят, всі жителі села в урочисту мить.

32 чоловіки повернулося із фронтів війни, деякі з них --інвалідами, їм не судилося довго прожити. Але переважна більшість ще довго трудилися на мирному фронті. Ще живі два учасники бойових дій: Городний Герасим Петрович (35 років після війни працював механізатором в радгоспі, нині на заслуженому відпочинку) та Мороз Матвій (більше 30 років пропрацював на сільському «Гідрометеопосту», зараз на пенсії). Сьогодні це шановні люди села, всі знають і пам'ятають, що вони відстоювали нашу Вітчизну в роки страшного лихоліття.

Націоналістична боротьба

На початку 1942 року на території села було створено підрозділ воїнів УПА — Сваринівську СБ (сотню Борсука). Через це дуже мало сільських хлопців мобілізували в ряди Радянської Армії ~ всіх молодих юнаків призовного віку насильно забирали в армію УПА. Непокірних карали смертю. За те, що Мороз Василь Федорович відмовився віддати братового сина в повстанці, було знищено всю родинну династію братів Морозів (Юхима, Василя і Карпа): три сім'ї в кількості 17 чоловік. Цей страшний вирок було здійснено в день Благовіщення Господнього 1943 року.

Список Сваринівської СБ УПА

1. **САФОНИК Іван Васильович (Борсук)** -- командир сотні, загинув;
2. **ГЛАДЮК Іван Семенович (Калина)** - заступник, загинув;
3. **САЛВОНИК Іван Мартинович** - член СБ, залишився живим, відбував покарання
4. **БАНАЦЬКИЙ Каленик Михайлович** – член СБ, загинув.

Список воїнів УПА

1. **МЕЛЬНИК Дмитро Трифонович** - залишився живим, відбував покарання;
2. **ГОРОДНИЙ Борис Павлович** - загинув;
3. **ВІТЮК Василь Петрович** - залишився живим, відбував покарання;
4. **МОСКАЛИК Іван Павлович** - загинув;
5. **КРИВКО Андрій Дмитрович** - загинув;
6. **КРИВКО Павло Дмитрович** - загинув;
7. **САФОНИК Яків Сергійович** - загинув;
8. **САФОНИК Яків Самкович** - загинув;
9. **САВОСТЯНИК Опанас Іванович** - загинув;
10. **САВОСТЯНИК Юрій Іванович** - загинув;
11. **МОРОЗ ФЕДІР Оверкович** - загинув;
12. **БАНАЦЬКИЙ Олексій Михайлович** - помер;
13. **СЕРНЮК Василь Федорович** - загинув;
14. **МОРОЗ Дмитро Титович** - загинув;
15. **МАРТИНЮК Петро Васильович** - загинув;
16. **МАРТИНЮК Федір Васильович** - загинув;
17. **МАРТИНЮК Федір Миколайович** - загинув;
18. **САЛВОНИК Михайло (Пойдун)** - загинув;
19. **ДЕНИСЮК Іван Юхимович** - залишився живим, відбув покарання;
20. **ДЕНИСЮК Кирило Ничипорович** - загинув;
21. **ДЕНИСЮК Іван Ничипорович** - загинув;
22. **ЧЕРНЕЦЬКИЙ Володимир Бенедиктович** - залишився живим, відбував покарання;
23. **САФОНИК Василь Гордійович** - залишився живим;
24. **КРИВКО Кирило Федорович** - загинув;
25. **САФОНИК Михайло Якович** - загинув;
26. **КОВАЛЬОВ Микита Тихонович** - загинув;
27. **КОВАЛЬОВ Яків Тихонович** - залишився живим, відбув покарання;
28. **КРИВКО Семен Макарович** - загинув;
29. **КРИВКО Петро Герасимович** - загинув;
30. **МАРТИНЮК Андрій Прокопович** - загинув;
31. **КРИВКО Опанас Олексійович** - загинув;
32. **КРИВКО Роман Олексійович** - загинув;
33. **КРИВКО Іван Васильович** - загинув;
34. **КРИВКО Григорій Павлович** - загинув;
35. **САВОСТЯНИК Іван Потапович** - загинув;
36. **БІРЮК Оверко Григорович** - загинув;
37. **ГОРОДНИЙ Іван Сидорович** - загинув;

38. **МОРОЗ Опанас Карпович** - загинув;
39. **ДОЙОНКО Федір Петрович** - загинув;
40. **САЛВОНИК Матвій Харитонович** - залишився живим, відбув покарання;
41. **САФОНИК Юрій Кіндратович** - залишився живим, відбув покарання;
42. **КРИВКО Микола Мусійович** - загинув.

Із 46 воїнів УПА загинуло 37 чоловік, про 29 з них невідомо нічого: ні місця загибелі, ні місця поховання. Крім того, що воїни УПА вели боротьбу проти німецьких та російських окупантів, вони залишили за собою кривавий слід, позбавивши життя 38 своїх односельчан. Такий трагічний результат діяльності УПА: 75 людських душ віком до 25 років відправлено на той світ, тоді як на фронтах війни загинуло значно менше людей - 44 чоловіки.

Список слів місцевого вжитку, використаних у тексті

ВУСТЕБКА - утеплене приміщення для зберігання картоплі та овочів.

ПОВІТЬ - холодне приміщення для зберігання господарського інвентарю.

КЛІТЬ - холодне приміщення для зберігання одягу, постільної білизни і т.д.

ВОЛОКА - тонкий шнур із конопель.

ГУМИ- взуття, виготовлене із автомобільних шин.

ОНУЧІ- ганчірки для обмотування ніг.

ВОЛОСІНЬ - м'яка лісова трава для обмотування ніг.

КРОСНА - нарядені нитки, які потім заправляли у ткацький верстат.

ФАЙСТОН- закрита карета з м'якими сидіннями.

ТЕРТАК- пилорама.

ТРАКТ - впорядкований шлях між населеними пунктами.

СБ - сотня Борсука.

Використана література

1. Мяловицький А.В., Баєва Н.А., Бугайов О.Т. «Історія міст і сіл України» (Рівненська область), — Київ, «Інститут історії Академії наук УРСР, 1973 р.
2. Р.Левицький, «Ясень», -- Острог, Острозька друкарня, 2005 р.
3. Енциклопедичний довідник «Українська Радянська Соціалістична Республіка» /під редакцією Бабичева Ф.С./ — Київ, «Головна редакція української радянської енциклопедії», 1986 р.
4. Чекан Г.Я. «Історія села Городець». Володимирець, видавничий центр відділу освіти, 2004 о
5. Акти записів громадянського стану /архів Городецької Свято-Миколаївської церкви, 1905-1912 рр./
6. Волинський державний архів: судові справи № 983, 977.-1912 р.
7. Мізерний А., Іранець О., Самага Т., Квашнін А. «Рівненщина». — Пряшів, Словаччина, 1998 р.
8. Атаманчук Г.А., Зінчук М.П. «Хто є хто на Рівненщині». - Рівне, 2004 р.
9. Книга пам'яті України, тт. 1-4. ~ Львів, „Каменяр”, 1998 р.
10. «Рівненщина в роки Великої Вітчизняної Війни Радянського Союзу 1941-1945 рр. /під редакцією Я.Ю.Мельничука/. - Львів, „Каменяр”, 1989 р.

ЗА НАШУ МИНУВШИНУ!

(слово від упорядника)

З давніх давен Волинь була перлиною українського Полісся, в пору найважчого лихоліття стаючи для наших предків затишною хатою, де від ворожих навал оберігалось найцінніше - національна самобутність, менталітет народу. Не дарма ж бо Історія зафіксувала село Городець (автохонтна назва „Городище”) як одне з найдавніших і найрозвинутіших поселень північного Погориння. Це було ще в далекому 12 сторіччі.

Сьогодні про події давно минулих днів мало хто має певні шаня: життя таке плинне і скороминуще, що часто не до минулого (тепер би вижити!). Тим більше приємно, що й нині (находяться люди, не байдужі до історії свого роду, свого краю.

Кажуть: хто не знає свого минулого, той не матиме майбутнього. Поміркувані вважають, що історію не треба переписувати: мовляв, вона вже відбулася. Так, *«можна жити і хохлом і не згіркне від того хлібина»*. Але ті, що не хочуть бути №хохлами», беруться за клопітку, подвижницьку роботу дослідників минувшини, в міру можливостей збираючи старовину по крупинках. (Варто згадати хоча б наукове дослідження Василя Діжурка «Топоніміка Володимиреччини» чи історичні нариси про село Озеро, видані Лідією Бліхар (Сніжко) однойменною книжкою). До таких можна віднести і Федора Сафоника із Сваринь, книжку якого ви щойно прочитали.

Відверто зізнаюся: працювати над нею було важко: і в силу об'єктивності та безпристрасності, якої вимагає історія, і в силу того, що матеріал для опрацювання був досить складним. Але книжка, яку ви прочитали, вийшла у світ (завдячуючи фінансовій підтримці голови Володимирецької районної ради Петра Мартинюка, теж жителя Сваринь).

І хочеться вірити, що таких меценатів-патріотів не меншатиме, що цей нарис про історію одного села стане провісником періодичної серії „Наша минувшина”, що він буде хорошим взірцем для тих, хто піде далі у вивченні СВОЇ історії. Принаймні ми сподівалися на це, створюючи книгу і докладаючи до неї сил.

Сергій СКІБЧИК, редактор видання.

САФОНИК Федір Савич
СВАРИНІ

Літературно-публіцистичне видання

На обкладинці використано ілюстрацію
фотохудожника Віталія ІЛЬЄВА,
на титульній сторінці -- малюнки з книги Юзефа
Крашевського „Спогади про Волинь, Полісся і Литву”

Редактор Сергій СКІБЧИК
Дизайн та художнє оформлення
С. СКІБЧИКА і Ф.САФОНІКА
Комп'ютерна верстка Дмитра МАРІНЯКА

**Видано за підтримки голови Володимирецької
районної ради Петра МАРТИНЮКА**

Підписано до друку 16.03.2006
Формат 84X108. Папір офсетний. Друк офсетний.
Умовних друкованих аркушів 3.
Гарнітура Times New Roman
Тираж 500. Замовлення № 251

Віддруковано у ВАТ „Володимирецька районна друкарня”
Адреса друкарні: 34300 смт Володимирець, вул. Шкільна, 19

3-00

Федір Савич САФОНИК — автор. Народився 15 бересня 1941 року в селі Сварині Володимирецького району. Закінчив Рівненський державний педагогічний інститут у 1961 році.

З 1961 року по 1970 рік вчителював в Городецькій середній школі, у 1971-1981 рр. — директор Ромейківської середньої школи, в 1982-2004 роках — директор Сваринівського навчально-виховного комплексу. З 2004 року — вчитель

Сваринівського НВК.

Має відзнаки "Отличник народного образования СССР", „Відмінник народної освіти України”.

Петро Степанович МАРТИНЮК — голова Володимирецької районної ради. Співавтор проекту книжки, теж родом із Сваринь Володимирецького району. Народився у 1961 році, закінчив Житомирський сільгоспінститут по спеціальності „вчений-агроном” та Національну Академію управління персоналом при Президентові України за спеціальністю „магістр управління суспільним розвитком”.

Трудову діяльність розпочав бригадиром рілничої бригади колгоспу „30 років Жовтня”. Очолював СВК „Заболоття”.

